

dr hab. Joanna Grzybek
Zakład Japonistyki i Sinologii
Instytut Orientalistyki, Wydział Filologiczny
Uniwersytet Jagielloński

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Zuzanny Wnuk pt.

***Rozwój metajęzykowej świadomości ortograficznej
w kontekście nauczania i uczenia się języka chińskiego
jako języka obcego***

Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Wydział Neofilologii, Poznań 2023

Zgodnie z dobrymi praktykami recenzenckimi oświadczam, że w odniesieniu do przedmiotowej recenzji nie występuje jakikolwiek konflikt interesów. Nie łączą mnie z panią mgr Zuzanną Wnuk żadne związki rodzinne, pokrewieństwo ani zależności służbowe, które uniemożliwiłyby mi przygotowanie recenzji. Ponadto nie byłam nigdy recenzentką jej prac ani promotorem.

Z najwyższym uznaniem wypowiadam się o pracy pani mgr Zuzanny Wnuk, pt. „Rozwój metajęzykowej świadomości ortograficznej w kontekście nauczania i uczenia się języka chińskiego jako języka obcego”. Badania glottodydaktyczne cieszą się w Polsce, a szczególnie w jednostce macierzystej Autorki długą tradycją i wciąż niezmienną popularnością. Pani Zuzanna Wnuk jako doktorantka Uniwersytetu im. A. Mickiewicza wzorowo kontynuuje prowadzone od lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku przez naukowców skupionych wokół prof. Ludwika Zabrockiego badania w zakresie praktyki nauczania języków obcych oraz procesów nauczania i uczenia się języków obcych.

Recenzowana praca doktorska stanowi nowatorskie opracowanie dotyczące metajęzykowej świadomości ortograficznej w zakresie języka chińskiego i choć tematyka rozprawy nie leży w głównym nurcie moich zainteresowań naukowych, z

Joanna Grzybek

zaszczytem przyjął ją do recenzji, jednocześnie zdając sobie sprawę z jej złożoności. Choć wielu językoznawców utożsamia język z mową, a „badania nad pismem nie były uważane za istotną część badań językoznawczych aż do dwudziestego wieku” (s. 37) system pisma chińskiego postrzegany jest jako źródło potęgi i prestiżu Chin. Odzwierciedleniem tej sytuacji są w języku chińskim słowa ‘cywilizacja’ (chin. 文明 *wenming*) i ‘kultura’ (chin. 文化 *wenhua*), które zawierają morfem *wen* 文, oznaczający ‘język pisany’, ‘pismo’. Znaki chińskie wykorzystywane są w różnych miejscach w Azji Wschodniej, w których rozwinęła się kultura sinograficzna. Autorka pracy nie odnosi się jednak do całej sinografosfery, ale zawęża swe badania do języka chińskiego.

Treść pracy odpowiada tematowi. Podział na rozdziały i układ treści pracy jest logiczny i wyraźny. Praca liczy 344 strony, rozpoczyna się od Spisu tabel, Spisu ilustracji, Spisu wykresów oraz Wstępu stanowiącego wprowadzenie w temat podjęty w pracy. Rozprawa zawiera sześć rozdziałów, których lekturę ułatwia zamieszczony na końcu Indeks. Załącznik do pracy zawiera Test metajęzykowej świadomości ortograficznej.

Autorka rozprawy wyczerpująco przedstawiła zagadnienia dotyczące nauczania i uczenia się języka chińskiego jako obcego. Złożone zagadnienie metajęzykowej świadomości ortograficznej osób uczących się języka chińskiego jako obcego oraz pochodzących spoza sinograficznego kręgu kulturowego przedstawione zostało przez pryzmat toczących się wciąż naukowych dyskusji teoretyków i glottodydaktyków. Przedmiotem zainteresowania Autorki rozprawy był proces nauczania i uczenia się w warunkach szkolnych, czyli nie w sytuacjach naturalnych. Na zebrany przez Autorkę pracy korpus badawczy składały się: wywiad częściowo ustrukturyzowany oraz test metajęzykowej świadomości ortograficznej – stanowiące nawiązanie do odbytego przez badanych procesu glottodydaktycznego. Doktorantka przyjęła, że ortografia jest zestawem zasad, według których używany jest dany skrypt (tj. fizyczna forma graficzna systemu pisma) do zapisu danego języka, łącznie z regułami dotyczącymi interpunkcji, etc. (s. 40-41).

W rozdziale pierwszym kompleksowo przybliżono stan wiedzy z zakresu glottodydaktyki. Zwrócono szczególną uwagę na kompetencje komunikacyjne, wiedzę

deklaratywną, wiedzę proceduralną i układ glottodydaktyczny. Szczegółowo opisano różnice pomiędzy podejściem do procesu nauki i nauczania języków obcych obecnym w badaniach glottodydaktycznych i w badaniach SLA (ang. *Second Language Acquisition*). Słusznie poruszono kwestię badań fenomenograficznych w edukacji, z uwzględnieniem nauczania i uczenia się języka chińskiego. Mają one na celu wykazanie w jaki sposób osoby uczące się konceptualizują dane fenomeny oraz jak można wpływać na zmianę tej konceptualiacji. Podkreślono, że różni uczniowie mogą odmiennie postrzegać określony fenomen. Autorka pracy dokładnie opisała badania oraz analizę naukową procesu nauki i uczenia się języków obcych, zwracając szczególną uwagę na język chiński. Wykazała się znajomością wiedzy na temat języka w ujęciu glottodydaktycznym. Na tej podstawie w kolejnych częściach pracy z zaangażowaniem i dojrzałością pogłębiła badania glottodydaktyczne nad językiem, postrzeganym jako zjawisko odbywające się w czasie i przestrzeni. Zauważyła rzeczywiste użycie języka podczas komunikacji językowej i pojmowanie języka jako narzędzia interakcji, składającego się z systemu znaków i kodu, wykorzystywanego do przekazywania oraz rekonstruowania mentalnych treści między ludźmi. Słusznie zwróciła uwagę na wyodrębnione przez Dakowską (2014) procesy poznawcze oraz model układu glottodydaktycznego, który ostatecznie stał się podstawą badań przedstawionych w pracy. Jako nauczycielka chińskiego języka specjalistycznego mam poczucie, że prowadzące do automatyzacji procesów niezbędnych w komunikacji językowej wzrost i restrukturyzacja wiedzy (s. 14) są istotne również w relacji z uczniami. Zgadzam się z przypomnianą w pracy tezą Dakowskiej (2014), o tym, że działania nauczyciela mogą wspomagać proces wzrostu i restrukturyzacji wiedzy prowadzący ostatecznie do wzrostu kompetencji komunikacyjnych studentów. Przytoczona w pracy teoria nauczania języka obcego uwypukla cel podjętych przez Doktorantkę badań.

W Rozdziale II dokładnie opisano system pisma chińskiego, w nawiązaniu do systemów pisma i ich typologii. Autorka pracy słusznie zauważyła tradycję analizy formy pisanej języka, pomimo uznania prymarności „mówionych” przejawów języka (s. 37). Przybliżyła znaczenie podstawowych terminów związanych z pismem, takich jak: ‘pismo’, ‘system pisma’, ‘ortografia’ oraz zagadnienia typologii systemów pisma. Doceniam, że zwróciła uwagę na fakt, iż pismo nie może być uznawane tylko za zapis mowy, ale także za medium języków migowych i konsekwentnie zdecydowała się na używanie terminu ‘pismo’ w kontekście sposobu zapisu języka przy wykorzystaniu skonwencjonalizowanych relacji między znakami pisma a jednostkami językowymi

Gyngel Joan

odnoszącymi się najczęściej do jego warstwy fonetycznej lub znaczeniowej (s. 39). Doktorantka szczegółowo opisała system pisma chińskiego jako zestaw wizualnych lub namacalnych znaków reprezentujących jednostki języka, używanych w celu zapisu znaczenia i słusznie wyodrębniła logogramy, sylabogramy, morfemogramy i sinogramy oraz składowe części sinogramów, tj. komponenty, klucze oraz elementy. Dokładnie zadbała o jasność terminologiczną i precyzyjne rozróżnienie terminów chińskich, co może być pomocne dla nauczających i uczących się sinogramów. Przykładowo, podkreśliła, że podział sinogramu na elementy związany jest z etymologią, a podział na komponenty opiera się na strukturze sinogramu (s. 68) i nie są one zawsze tożsame. Słusznie wspomniała o tzw. micie ideograficzności systemu pisma chińskiego.

W Rozdziale III przybliżono metajęzykową świadomość systemu pisma chińskiego. Opisano pozostający pod wpływem świadomości językowej proces czytania w kontekście systemu pisma chińskiego. Autorka pracy słusznie zwróciła uwagę na to, że nauka czytania i pisania za pomocą drugiego systemu pisma różni się od nauki czytania i pisania za pomocą pierwszego systemu pisma. Dodatkowo cechy systemu pisma chińskiego przesądzają o tym, że proces czytania w języku chińskim opiera się na innym wachlarzu umiejętności i innych aspektach świadomości metajęzykowej, niż czytanie w językach zapisanych fonograficznym systemem pisma. W oparciu o przykłady językowe pokazała jak istotna jest świadomość grafemiczna, świadomość dotycząca kresek i relacji między nimi oraz świadomość pozycji elementów znaku. Zdefiniowała świadomość ortograficzną jako termin obejmujący wszystkie aspekty świadomości metajęzykowej powiązanej z systemem pisma, czyli świadomość grafemów, ich struktury oraz relacji łączących je z różnymi jednostkami językowymi. Wyróżniła świadomość grafemiczną, grafemiczno-morfemiczną oraz grafemiczno-fonetyczną. Opisała także różne rodzaje metajęzykowej świadomości ortograficznej w kontekście systemu pisma chińskiego.

W Rozdziale IV Autorka pracy wykazała się znajomością opracowań dotyczących glottodydaktyki języka chińskiego. Zebrała i przybliżyła różne koncepcje i podejścia do nauczania systemu pisma chińskiego. W kontekście nauczania systemu pisma chińskiego wspomniała o badaniach dotyczących uczniów w Chinach, na Tajwanie, w Hongkongu i Singapurze. Przed wszystkim jednak skupiła się na podejściach do nauczania systemu pisma chińskiego w kontekście nauczania chińskiego jako języka drugiego.

Część badawczą pracy stanowi Rozdział V oraz uzupełniający i podsumowujący go Rozdział VI. Przyjęta przez Autorkę rozprawy procedura badawcza, jak również zastosowane metody nie budzą absolutnie żadnych wątpliwości co do trafności podjętych i poprawnie zrealizowanych badań. Narzędzia do zbierania danych zostały opracowane specjalnie na potrzeby przeprowadzonych przez Doktorantkę badań. Ostateczne wyniki badań mają dużą wartość aplikatywną dla glottodydaktyki i stanowią istotny wkład w zakresie teorii i praktyki nauczania języka chińskiego jako obcego na poziomie akademickim. Badania dotyczyły rozwoju metajęzykowej świadomości grafemicznej, grafemiczno-morfemicznej oraz grafemiczno-fonetycznej osób uczących się języka chińskiego oraz osób pochodzących spoza sinograficznego kręgu kulturowego. Porównanie trzech różnych poziomów kompetencji językowej było podstawą do określenia rozwoju poszczególnych aspektów metajęzykowej świadomości ortograficznej. Autorka pracy podeszła do badań ze świadomością, że użytkownicy różnych systemów pisma wykształcają różne umiejętności i skupiają się na różnych jednostkach języka (s. 23). Wzięła też pod uwagę, że systemy pisma języka chińskiego i języka polskiego są w stosunku do siebie bardzo odległe i niepodobne, zatem mamy do czynienia z niedużym transferem umiejętności i niewielkim ułatwieniem procesu nauki systemu pisma języka drugiego (s. 24). Dokonała analizy w zakresie wiedzy i przekonań osób badanych. Przeprowadzony dalej test metajęzykowej świadomości ortograficznej systemu pisma chińskiego, który Autorka udostępniła w formie załącznika do pracy umożliwił sprawdzenie wiedzy dotyczącej struktury sinogramów, elementów semantycznych i fonetycznych (ich pozycji w sinogramie oraz relacji pomiędzy elementami a znaczeniem i odczytaniem sinogramu). W wyniku przeprowadzonych badań powstała nowa perspektywa stworzenia adekwatnych form kształcenia w zakresie systemu pisma chińskiego.

Chciałabym podkreślić, że wedle mojej oceny recenzowana dysertacja została napisana rzetelnie, a jej Autorka wykazała się dużym zaangażowaniem badawczym i dojrzałością naukową – udowodniła, że potrafi dobrze selekcjonować bogaty materiał teoretyczny, a poczynione w jego kontekście uwagi lingwistyczne są przemyślane i logiczne. Rozdziały analityczne kończą się zawierającym konkluzje podsumowaniem. Nie mam zastrzeżeń w odniesieniu do struktury pracy oraz prezentowanych w niej

treści, dla udoskonalenia i uporządkowania wywodu w części teoretycznej można by było jednak dodać również krótkie podsumowania.

Część teoretyczna rozprawy jest dowodem na to, że pani Zuzanna Wnuk zna literaturę poruszanego przedmiotu – zarówno polską, jak i obcojęzyczną. Powołuje się na literaturę chińską, która nie została opracowana wśród polskich sinologów i językoznawców, co stanowi wkład w stan badań dostępny w języku polskim. Sprawnie i przejrzysto porównuje treści i formułuje wnioski.

Oceniając badawczą część dysertacji, pragnę zauważyć, że jej Autorka przejrzysto i precyzyjnie opisała przeprowadzone badania i zgromadziła wartościowe dane o różnych aspektach wiedzy i przekonaniach dotyczących sinogramów i systemu pisma chińskiego osób badanych. Ustaliła w jaki sposób osoby badane postrzegają sinogramy i system pisma chińskiego, tj. jak konceptualizują sinogramy. Zastosowanie typowych dla fenomenografii metod jakościowych w zakresie zbierania i analizy danych było podstawą do ustalenia sposobu rozwoju metajęzykowej świadomości ortograficznej osób uczących się języka chińskiego jako obcego oraz pochodzących spoza sinograficznego kręgu kulturowego. Warto zauważyć, że Autorka podejmując się nader interesująco i poprawnie przeprowadzonych systematyzacji zadbała o to, by analiza przeprowadzona była w sposób bardzo komunikatywny, jasnym językiem. Poszczególne złożone i dojrzałe wywody cechuje wewnętrzna struktura i logika. Analiza została przeprowadzona w oparciu o przyjęte kryteria badawcze. Szczególnie doceniam wypracowany w toku badań Doktorantki autorski model przetwarzania sinogramów na potrzeby glottodydaktyki języka chińskiego. Równie wartościowe są implikacje wyników badań dla praktyki dydaktycznej. Autorka pracy prezentuje wyniki swoich badań jako dojrzała i zaangażowana strona procesu glottodydaktycznego. Jej nastawienie prakseologiczne może przyczynić się do zwiększenia efektywności nauczania języka chińskiego jako obcego.

Praca doktorska napisana została wzorową, niemal bezbłędną polszczyzną. W tekście trudno jest znaleźć jakiegokolwiek usterki. Chyba tylko na stronie 23 wystąpiła literówka: „Proces czytania użytkownicy systemów pisma języka drugiego różni się od procesu czytania rodzimych użytkowników danego systemu pisma ze względu na ich wcześniejsze doświadczenia językowe”. Nieliczne sformułowania mogłyby mieć styl mniej potoczny, np. w zdaniu na stronie 23: „Osoba ucząca się języka drugiego ma już doświadczenie wyciągnięte z nauki języka pierwszego (...)”, słowa: „doświadczenie

wyciągnięte z nauki” można zastąpić. słowami: doświadczenie nabyte w trakcie nauki. W wywodzie często stosowana jest personifikacja, która jednak nie obniża bardzo wysokiej oceny pracy. Rozprawa charakteryzuje się przejrzystą strukturą, a zawarte w niej liczne tabele i ilustracje ułatwiają odbiór treści. Życzyłabym wszystkim Recenzentom i sobie, aby prace dyplomowe były pisane tak starannie.

Konkluzja

Uważam, że przedłożona do recenzji praca doktorska pt. *Rozwój metajęzykowej świadomości ortograficznej w kontekście nauczania i uczenia się języka chińskiego jako języka obcego* spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wypełnia lukę badawczą oraz otwiera nowe perspektywy badań glottodydaktycznych w parze językowej chiński-polski. Tym samym stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska odpowiada wszelkim wymogom stawianym tego typu pracom i wnoszę o dopuszczenie mgr Zuzanny Wnuk do dalszych etapów przewodu doktorskiego przed Radą Dyscypliny Językoznawstwo Uniwersytetu im. A. Mickiewicza.

Jednocześnie wnioskuję o wyróżnienie zrecenzowanej przeze mnie pracy doktorskiej, ze względu na opracowane przez jej Autorkę specjalnie na potrzeby przygotowania tej rozprawy narzędzia badawcze, tj.: wywiad częściowo ustrukturyzowany (stworzony w celu sprawdzenia różnych aspektów świadomości ortograficznej oraz test metajęzykowej świadomości ortograficznej systemu pisma chińskiego i wykorzystane w nim spreparowane znaki złożone o różnych typach struktur.

Gybet Joanne